

Voorwoord bij de 1e druk van de Nederlandse vertaling (2007)

» De twee waardevolste geschenken
die we onze kinderen kunnen geven:
zijn wortels én vleugels. «
Hodding Carter

De laatste decennia van de twintigste eeuw heeft er een forse omslag plaatsgevonden van een autoritaire naar een vrijere opvoeding. Er wordt meer naar kinderen geluisterd en er is veel ruimte voor hun inbreng. Soms zo veel dat ouders constant aan het onderhandelen zijn. In de jaren vijftig waren ouders bevangen door de angst een kind te beschadigen door het te veel te verwennen. Onder invloed van de hechtingstheorie en de vrijheidsidealen van de jaren zeventig werd het principe van de discipline vervuld voor de principes van onvoorwaardelijke liefde voor en autonomie van het kind. Helaas hebben de permissieve idealen niet het gewenste resultaat opgeleverd: er is eerder sprake van een toename van gedragsproblemen en geweldsincidenten en van het opnieuw zoeken naar houvast en zingeving. Niet alleen in gezinnen, ook op scholen en elders in de maatschappij is er sprake van onzekerheid. Waar houdt de verantwoordelijkheid van het kind op en moeten ouders (of beroepsopvoeders als leerkrachten) ingrijpen? Waar houdt de verantwoordelijkheid van de ouders op en moet de overheid zich ermee gaan bemoeien? Wanneer opvoeders geconfronteerd worden met gewelddadig of zelfdestructief gedrag van hun kind neemt hun onzekerheid nog meer toe. Ze kunnen niet meer om optreden heen, maar hoe doe je dat? Helaas wordt bij conflicten vaak de schuldvraag gesteld. Wat of wie is *de* oorzaak: de ouders, het kind, de leerkracht, de stoornis? En wat zou *de* oplossing kunnen zijn: verplichte opvoedcursussen voor ouders, disciplinaire maatregelen op scholen, medicatie, heropvoedingskampen voor kinderen, verscherpt toezicht door nieuw op te richten Centra voor Jeugd en Gezin?

De Israëlische hoogleraar Haim Omer is langs een andere weg op zoek gegaan naar antwoorden op de volgende vraag: hoe kunnen we met conflicten omgaan, zodat we vooral de positieve krachten in mensen (ouders én kinderen) mobiliseren en daardoor de-escalerend in plaats van escalerend reageren? Omer kijkt hierbij niet naar de ouders óf het kind, maar naar hun onderlinge relaties. In een eerder boek (*Parental Presence*, 2000) beschrijft Omer hoe hij ouders helpt een nieuwe vorm van gezag te ontwikkelen. Hij introduceert in dit boek de principes van *ouderlijke aanwezigheid* en *toezicht*. Enkele decennia geleden konden ouders hun kinderen nog aansturen met behulp van geboden en verboden. Dat lukt tegenwoordig niet zo gemakkelijk meer. Kinderen zijn al vroeg zelfstandig en dat wordt ook belangrijk gevonden. Ze hebben eigen meningen, zijn goed geïnformeerd (internet), hebben vaak eigen geld en willen zaken zelf bepalen. Gehoorzaamheid is niet meer het hoogste goed: vrijheid en autonomie staan in hoger aanzien.

Echter, die nieuwe vrijheid kan problemen opleveren. Er is ook behoefte aan grenzen. Ouderlijke aanwezigheid is een eerste stap om het contact met je kind weer in balans te brengen en meer invloed te krijgen. 'Aanwezigheid' en 'toezicht' betekenen in essentie dat ouders beter op de hoogte zijn van wat hun kind doet, waar het is, met welke vrienden het omgaat en dat ze hun kinderen laten merken dat hun leven hen interesseert. Het betekent ook dat

ze zich om bepaalde zaken zorgen maken of deze onacceptabel vinden. Het draait niet om sterker zijn dan je kind, maar om aanwezig zijn in zijn of haar leven. Omer is van mening dat gezag niet kan worden afgedwongen. Gezag vindt zijn basis in een goede relatie met je kind en in positieve steun van je omgeving.

Hoe waardevol deze visie ook is, Omer is van mening dat bovengenoemde principes niet voldoende zijn als er sprake is van gewelddadig en zelfdestructief gedrag van kinderen en van zich herhalende escalatieprocessen in gezinnen. Een actueel probleem wordt gevormd door de groep agressieve en intimiderende jongeren, die het hele gezinsleven naar hun hand zetten, voortijdig hun school verlaten, excessief blowen of andermans eigendommen vernielen. Deze groep is weliswaar relatief klein, maar een niet te verwaarlozen element in onze samenleving. Omer is ervan overtuigd dat programma's die werken met beloning of straf in die situaties onvoldoende effect hebben: die resulteren slechts in verdere escalatie. Evenmin is hij er echter voorstander van dat ouders hun kind dan maar meer ruimte te geven omdat het dat nodig zou hebben. Wanneer het kind de ruimte krijgt, zal het alleen maar meer willen en wordt bovendien het ongewenste gedrag als het ware gelegitimeerd. Voor deze ernstiger problematiek vond Omer de oplossing niet in de psychologie, maar in een sociaal-politieke benadering: de principes van geweldloos verzet, zoals onder andere in praktijk gebracht door Gandhi en Martin Luther King jr. Hoe Omer dit op consequente wijze vertaald heeft in zeer concrete interventies voor ouders, aangevuld met relevante adviezen voor hulpverleners die de ouders coachen, komt uitvoerig aan bod in het voor u liggende boek. Ook deze methode heeft de ouderlijke *aanwezigheid* als basis. Daarnaast is het essentieel dat ouders zich openlijk *verzetten* tegen het gewelddadige of zelfdestructieve gedrag. Ouders worden aangemoedigd op constructieve wijze, volgens principes van geweldloosheid, de strijd aan te binden tegen negatief gedrag.

Toen Omer in december 2005 voor het eerst naar Nederland kwam en een grote groep belangstellende therapeuten vertelde over zijn methode, waren de deelnemers het erover eens dat zijn aanpak geen enkele overeenkomst vertoont met de gebruikelijke werkwijzen in de jeugd-ggz of jeugdhulpverlening, en met recht vernieuwend genoemd mag worden. Alle aanwezigen voelden zich geïnspireerd en uitgedaagd om direct aan de slag te gaan met die gezinnen waarbij de hulpverlener niet zelden even machteloos en uitgeput raakt als de ouders! Inmiddels kan vermeld worden dat de ervaringen ook in Nederland positief zijn. Frappant is dat ook de betrokken kinderen zich gezien en geholpen voelen, al richt de hulpverlening zich primair op de ouders. Gebruik van de 'Handleiding voor Ouders' is daarbij niet alleen nuttig, maar ook noodzakelijk. Onze ervaring is dat ouders, helpers, leerkrachten en andere hulpverleners er vervolgens graag meer over willen lezen. Met deze vertaling van het gehele boek is dan ook een grote wens van alle betrokkenen in vervulling gegaan.

Eliane Wiebenga

Klinisch psycholoog-psychotherapeut

Lorentzhuis, centrum voor systeemtherapie, opleiding en consultatie te Haarlem

► www.lorentzhuis.nl

Voorwoord bij de herziene 2^e druk van de Nederlandse vertaling (2015)

» De tegenpool van dwang is niet vrijheid,
maar verbondenheid. «

Martin Buber

Sinds het verschijnen van de Nederlandse vertaling van dit boek in 2007 hebben de ontwikkelingen niet stilgestaan. Toen Haim Omer in 2005 door het Lorentzhuis werd uitgenodigd voor zijn allereerste workshop in Nederland konden we uiteraard niet voorzien wat het effect van zijn bevolgen en goed onderbouwde verhaal zou zijn. Tien jaar later kunnen we gerust stellen dat de methode Geweldloos Verzet niet meer weg te denken is uit Nederland en Vlaanderen. Talloze ouders, therapeuten, groepsleiders, leerkrachten en ook beleidsmakers zijn geïnspireerd geraakt en daadwerkelijk geholpen door de effectiviteit van de principes en concrete interventies van geweldloos verzet in het gezin, de leefgroep, de klas, het team en de wijk. In iedere provincie of regio zijn er een of meer instellingen die de methode hebben opgenomen in hun aanbod en er zijn inmiddels veel mogelijkheden om in deze methode geschoold te worden.

Verspreiding

Als een olievlek verspreidt het gedachtegoed zich over het Europese continent. Behalve in Nederland en Vlaanderen zijn er veel ontwikkelingen en activiteiten in Engeland, Ierland, Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland. Ook in Zweden, Denemarken, Frankrijk en Italië is de belangstelling groeiende. Wereldwijd is er belangstelling in de Verenigde Staten, Brazilië en Hong Kong. Deze ontwikkeling doet denken aan Gandhi's beroemde 'zoutmars', die werd geïnitieerd door één man met een cruciaal idee en een strategisch plan. Deze mars vormde een belangrijk onderdeel in de strijd voor de onafhankelijkheid van India, maar in zijn eentje zou Gandhi nooit resultaat hebben geboekt. Hij had succes doordat vele duizenden mensen zijn visie en aanpak onderschreven en hem steunden, onder andere in zijn strikt geweldloze protestmars naar de zoutmijnen. Ditzelfde geldt voor hulpverleners, opvoeders en andere gezagsdragers: alleen kom je niet ver, met elkaar wel.

'Verzet begint niet met grote woorden, maar met kleine daden', schreef Remco Campert. Zo is de eerste workshop van Haim Omer gevolgd door vele kleine en grotere initiatieven in Nederland en Vlaanderen: van de eerste voorzichtige schreden in de therapiekamer naar de ontwikkeling van oudergroepen, van de eerste workshop naar erkende en geaccrediteerde cursussen, van een enkele lezing naar een tweedaags internationaal congres met 350 deelnemers (een coproductie van de Vlaamse Stichting Opvang en het Nederlandse Lorentzhuis). Ook de door het 'Nederlands Network Nieuwe Autoriteit en Geweldloos Verzet' georganiseerde lezingen worden steeds goed bezocht.

Dankzij de inspanningen van Molemann Mental Health in Almere en Lorentzhuis in Haarlem zijn de twee belangrijkste boeken van Haim Omer in het Nederlands uitgegeven. En, niet te vergeten, de 'wereldprimeur' van de Bascule, academisch centrum voor kinder- en jeugdpsychiatrie, waar men in samenwerking met Idan Amiel uit Israël de aanpassing van

de methodiek voor residentiële leefgroepen heeft gerealiseerd. In 2010 ontvingen zij hiervoor de Veilige Publieke Taak Award. Kortom, met een groeiend aantal mensen is er in tien jaar tijd veel werk verricht!

Nieuwe ontwikkelingen in theorie en praktijk

Ook in Israël heeft men niet stilgezeten. In het jaar 2011 is het boek *Nieuwe autoriteit, samenwerken aan een krachtige opvoedingsstijl thuis, op school en in de samenleving* van Haim Omer verschenen. Na *Nonviolent Resistance, a new approach to violent and selfdestructive children* (2004), waarvan dit boek de vertaling is, en *The psychology of demonization, promoting acceptance and reducing conflict* (2006, met coauteur Nahi Alon) maakt Omer in het boek *Nieuwe autoriteit* een grote stap van behandeling van ernstige gedragsproblemen naar een algehele opvoedingsstijl die past binnen de huidige vrije en democratische samenleving. Naar de traditioneel-autoritaire opvoeding, gebaseerd op disciplineren en conditionering, wil niemand terug, maar de permissieve droom van de jaren zestig bleek een illusie. Buber had het in de jaren twintig van de vorige eeuw goed gezien: 'De tegenpool van dwang is niet vrijheid, maar verbondenheid'. Omer komt tot dezelfde conclusie en combineert hechtings-theorie, systeemtheorie en geweldloos verzet tot een nieuwe vorm van gezag. Hij introduceert de metafoer van de 'ankerfunctie' van opvoeders (Omer 2013) en pleit voor gezag dat houvast biedt en dat het belang van responsiviteit en sensitiviteit (veilige hechting) met het belang van grenzen en toezicht (autoriteit) verenigt. Zowel de taal van de hechtingstheorie als van geweldloos verzet is bij uitstek een taal van verbinding en relaties (relaties tussen opvoeders en jongeren en relaties tussen opvoeders onderling). Om die reden hebben wij in het Lorentzhuys deze nieuwe vorm van autoriteit 'Verbindend gezag' genoemd.

Zo heeft de methode geweldloos verzet zich ontwikkeld van een therapeutische interventie gericht op vermindering van externaliserend gedrag naar een visie op hoe ouders, leerkrachten, groepsleiders en wijkagenten hun gezag kunnen neerzetten vanuit een houding van transparantie en verbinding. Door al deze ontwikkelingen is de doelgroep inmiddels sterk uitgebreid en is de methodiek verder ontwikkeld en aangepast voor een breed scala aan problemen en settingen.

Na het oorspronkelijke behandelprotocol voor agressieve en zelfdestructieve kinderen uit dit boek (► H. 3) zijn er behandelprotocollen voor angst, dwang, schoolweigering, computerverslaving, eetstoornissen, diabetes en overafhankelijke volwassenen ontwikkeld. In een speciaal voor pleegouders ontwikkeld behandel protocol wordt rekening gehouden met de specifieke aspecten van pleegzorg. Dan is er de reeds genoemde versie voor leefgroepen. Tenslotte is er nu ook een 'preventieve' toepassing voor jonge automobilisten. Dit protocol, 'waakzame zorg' geheten, heeft als doel de afname van verkeersongelukken en verschaft de ouders handvatten in het coachen van hun kinderen die net hun rijbewijs hebben gehaald. Het is te verwachten dat er nog andere varianten zullen verschijnen.

Geheel herziene handleiding voor ouders

Ontwikkelingen waren er ten slotte ook op het niveau van de concrete interventies, die beschreven worden in de 'Handleiding voor ouders' (► H. 3). Deze handleiding is speci-

aal voor de tweede druk geheel herschreven en aangevuld conform de praktijk anno 2015 (Omer & Wiebenga). Daarnaast heeft een team van Expertisecentrum De Banjaard te Den Haag een verkorte en aangepaste handleiding voor gezinnen met kinderen en/of ouders met een verstandelijke beperking en/of autisme ontwikkeld, die als bijlage aan de tweede druk van het boek is toegevoegd (Van Vliet et al. 2015). We zijn verheugd te kunnen melden dat beide nieuwe handleidingen (tezamen in één uitgave) voortaan ook los te bestellen zijn onder de naam 'Geweldloos verzet: Handleiding voor ouders' ISBN 978-90-368-1018-0.

Wetenschappelijk onderzoek

In diverse landen wordt inmiddels naar veel van de genoemde toepassingen onderzoek gedaan, waarover in vaktijdschriften is gepubliceerd. Een speciale vermelding verdient het begin 2014 verschenen proefschrift van Frank van Holen van Pleegzorg Vlaams-Brabant en Brussel: 'Ontwikkeling en implementatie van een trainingsprogramma voor pleegouders gebaseerd op Geweldloos Verzet', de eerste *randomized controlled trial* (RCT) op Nederlands-talig gebied. Dit onderzoek heeft niet alleen een belangrijke onderbouwing van ons werk opgeleverd, maar tevens mooi geïllustreerde, overzichtelijke folders met een korte toelichting op alle in de handleiding beschreven interventies. Deze folders zijn voortaan beschikbaar voor zowel (pleeg)ouders als professionals via de website van de uitgever van dit boek. Ga hiervoor naar website ► <http://extras.springer.com> en vul in het zoekveld 'Search ISBN' het nummer van dit boek in: 978-90-368-0948-1.

Met al dit mooie en nieuwe materiaal kunnen we weer vele opvoeders en professionals ondersteunen in hun taak om een stevig anker te zijn voor de opgroeiende jeugd.

Laat dit motto van Gandhi ons tot steun zijn:

» You may never know what results will come of your actions,
but if you do nothing there will be no results at all «

Eliane Wiebenga

Klinisch psycholoog-psychotherapeut

Lorentzhuis, centrum voor systeemtherapie, opleiding en consultatie te Haarlem

► www.lorentzhuis.nl

Twitter: @VerbindendGezag

Geweldloos verzet in gezinnen

Een nieuwe benadering van gewelddadig en
zelfdestructief gedrag van kinderen en adolescenten

Omer, H.; Wiebenga, E.

2015, XV, 174 p. 14 illus., Softcover

ISBN: 978-90-368-0948-1